

СЕГМЕНТНО–СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В ІНФРАСТРУКТУРІ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

SEGMENTAL AND STRUCTURAL SHIFTS IN THE INFRASTRUCTURE OF AGRICULTURAL MARKET OF UKRAINE

Дмитро ВОЙЧАК,
Київ

Dmytro VOICHAK,
Kyiv

В економічній політиці України проблеми розвитку інфраструктури набувають першочергового значення, оскільки зрозуміло, що для зростання національної економіки потрібні масштабні внутрішні інвестиції, особливо такі, що дозволяють диверсифікувати економіку країни. Особлива увага надалі приділятиметься реформам, здатним забезпечити продовольчу безпеку України, стимулювати розвиток агропродовольчої сфери. З огляду на це особливої актуальності набувають дослідження, пов'язані із сучасними системно-структурні зрушення в інфраструктурі агропродовольчого ринку України.

Дослідженню проблем формування та розвитку інфраструктури в агропродовольчого ринку присвячено наукові розробки зарубіжних та українських економістів [1-9].

Метою дослідження є обґрунтування об'єктивної необхідності трансформування інфраструктури агропродовольчого ринку України як елементу пропульсивного розвитку національної економіки.

Україна має всі шанси стати лідером на світовому продовольчому ринку, оскільки вона володіє ресурсами для того, щоб ефективніше працювати у сфері АПК — родючі землі, доступ до ринків і тривалу історію як аграрної країни.

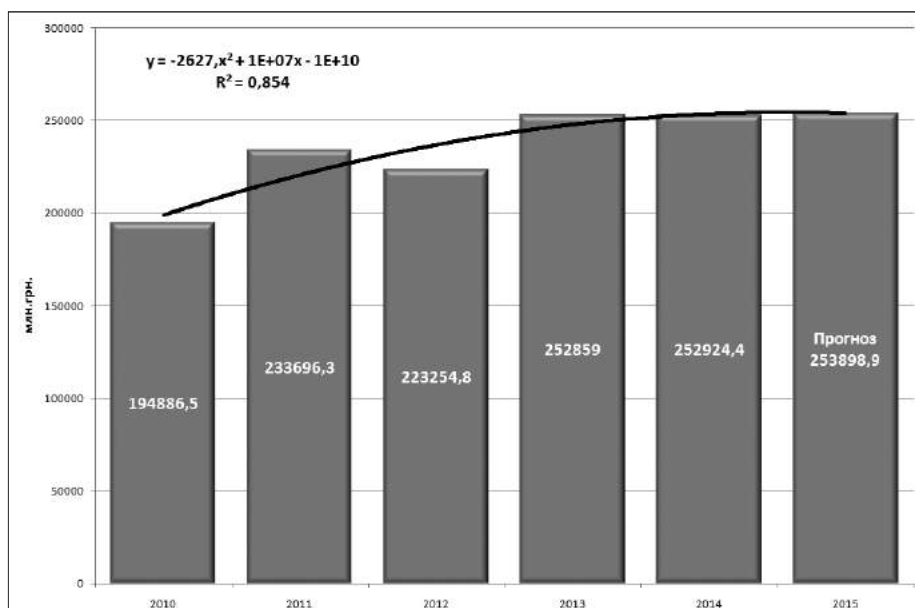
Питання вирішення проблем інфраструктурного забезпечення є надто важливими, але вони об'єктивно залежать від виробництва продукції сільського господарства. Нами визначено певні закономірності в динаміці валової продукції сільського господарства України, які представлені на **рисунку**. Трендове рівняння закономірності варіації валової продукції сільського господарства України з плином часу з рівнем достовірності 85,4% дає можливість прогнозувати на кінець 2015 року показник валової продукції сільського господарства України на рівні 253898,9 млн. грн.

Для розвитку агропродовольчого ринку найважливішим чинником є розвиток інфраструктури. Незважаючи на певну позитивну динаміку агропродовольчого ринку в більшості країн світу, питання його інфраструктурного забезпечення залишається

актуальним. Від того, наскільки високим є рівень розвитку інфраструктури, залежить рейтинг країни у світі.

Оцінка інфраструктури агропродовольчого ринку України може бути проведена на основі методики визначення індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК), запропонованої Всесвітнім Економічним Форумом, згідно з якою другою складовою ІГК є інфраструктура (індекс інфраструктури). Оціночні значення рівня інфраструктури регіонів України виводяться на основі усереднення статистичних даних

Рисунок. Динаміка валової продукції сільського господарства України, млн. грн.

Джерело: побудовано автором за даними [10].

У статті обґрунтовано об'єктивну необхідність трансформування інфраструктури агропродовольчого ринку України як елементу пропульсивного розвитку національної економіки. Визначено вплив рівня інфраструктурного забезпечення регіонів України на розвиток агропродовольчого ринку. Доведено, що саме розвиток інфраструктури агропродовольчого ринку України може стати каталізатором зовнішньоекономічної діяльності України.

The article substantiates the objective necessity of transformation of infrastructure in the agricultural market of Ukraine as an important element of national economic development. The effect of the level of infrastructural provision of the regions of Ukraine on the development of the agrifood market is determined. It is proved that the development of infrastructure in the agricultural market of Ukraine can be a catalyst for foreign economic activity of Ukraine.

та результатів опитування керівників компаній і менеджерів вищої ланки. У випадку використання статистичних даних для проведення їх агрегування вони нормалізуються до значень від 1 до 7.

За даними Фонду «Ефективне управління», у 2011 році середнє значення індексу інфраструктури регіонів України становило 3,77. У 2012 році його значення зросло і становило 3,81. Тенденція до підвищення рівня інфраструктурного забезпечення України збереглася і в 2013 році: індекс інфраструктури становив 3,9. Проте середній по Україні рівень інфраструктурного забезпечення нижчий від середнього світового значення.

Таблиця 1. Рейтинг регіонів України за рівнем інфраструктурного забезпечення у 2013 році*

Регіон	Індекс інфраструктури	Рейтинг за індексом інфраструктури
АР Крим	KR	4,26
Вінницька обл.	VI	3,71
Волинська обл.	VO	3,61
Дніпропетровська обл.	DP	4,11
Донецька обл.	DT	4,2
Житомирська обл.	ZT	3,38
Закарпатська обл.	ZK	3,59
Запорізька обл.	ZP	4,09
Івано-Франківська обл.	IF	3,57
м. Київ	КС	5,12
Київська обл.	KV	4,07
Кіровоградська обл.	KN	3,5
Луганська обл.	LN	3,67
Львівська обл.	LV	3,82
Миколаївська обл.	MY	4,07
Одеська обл.	OD	4,56
Полтавська обл.	PL	3,75
Рівненська обл.	RV	3,77
м. Севастополь	SC	4,51
Сумська обл.	SM	3,63
Тернопільська обл.	TP	3,31
Харківська обл.	KK	4,46
Херсонська обл.	KS	3,66
Хмельницька обл.	KM	3,52
Черкаська обл.	CK	3,77
Чернівецька обл.	CV	3,66
Чернігівська обл.	CH	3,94

*Джерело: складено автором за даними [11].

Таблиця 2. Регіональний рівень інфраструктурного забезпечення та валової продукції сільського господарства для України за 2013 рік*

Регіон	Індекс інфраструктури	Валова продукція сільського господарства, млн. грн.
АР Крим	KR	4,26
Вінницька обл.	VI	3,71
Волинська обл.	VO	3,61
Дніпропетровська обл.	DP	4,11
Донецька обл.	DT	4,2
Житомирська обл.	ZT	3,38
Закарпатська обл.	ZK	3,59
Запорізька обл.	ZP	4,09
Івано-Франківська обл.	IF	3,57
Київська обл.	KV	4,07
Кіровоградська обл.	KN	3,5
Луганська обл.	LN	3,67
Львівська обл.	LV	3,82
Миколаївська обл.	MY	4,07
Одеська обл.	OD	4,56
Полтавська обл.	PL	3,75
Рівненська обл.	RV	3,77
Сумська обл.	SM	3,63
Тернопільська обл.	TP	3,31
Харківська обл.	KK	4,46
Херсонська обл.	KS	3,66
Хмельницька обл.	KM	3,52
Черкаська обл.	CK	3,77
Чернівецька обл.	CV	3,66
Чернігівська обл.	CH	3,94
Разом		3,9

*Джерело: складено автором за даними [11;12].

Рейтинг регіонів України за рівнем інфраструктурного забезпечення у 2013 році представлено в **табл. 1**.

Найгірший регіон України за рівнем інфраструктурного забезпечення – це Тернопільська область (індекс інфраструктури 3,31), а найкращий – м. Київ (індекс інфраструктури 5,12). Інфраструктура продовжує залишатися конкурентною перевагою столиці не тільки серед регіонів України, а й у порівнянні зі 148 країнами світу.

За підсумками 2013 року Київ ще більше випереджає середнє значення по Україні (на 30%), а його бал відповідає 32-му місцю у світі. Такі високі позиції в першу чергу зумовлені позитивними результатами за показниками кількості абонентів мобільного та фіксованого телефонного зв'язку (1-е і 2-е місця відповідно), а також за якістю залізничної та авіаінфраструктури (6-е і 1-е місця відповідно). При цьому, якщо оцінка якості інфраструктури столиці в цілому є кращою в Україні, то у світовому порівнянні це лише рівень 48-го місця. Найпроблемнішим показником, який до того ж демонструє негативну динаміку, є якість доріг. Так, незважаючи на 4-е місце в Україні, оцінка столиці відповідає 74-му місцю у світі.

За індексом глобальної конкурентоспроможності Україна належить до групи країн стадії 2: орієнтовані на ефективність. Для дослідження впливу інфраструктури на рівень розвитку агропродовольчого ринку України скористаємося методом аналітичних групувань, який застосуємо до груп регіонів України, сформованих за рівнем інфраструктури на основі даних **табл. 2**.

Всі регіони України було розподілено на три групи за рівнем інфраструктури, виділивши при цьому області з високим, середнім та низьким рівнем інфраструктури (**табл. 3**).

Рівень інфраструктури виступатиме факторною ознакою (x), а валова продукція сільського господарства регіону – результативною ознакою (y). Для кожної групи регіонів визначимо середні значення результативної ознаки (y). Таким чином, лінія регресії буде задаватися табличні і визначатиметься в окремих точках, які відповідатимуть певному значенню рівня інфраструктури (x) (**табл. 4**).

Згідно з методом аналітичних групувань для кожної групи регіонів за рівнем розвитку інфраструктури визначається середнє значення результативної ознаки, у нашому випадку – середнє значення рівня валової продукції сільського господарства. Групові середні визначаємо на основі вихідних незгрупованих даних.

Таблиця 3. Групування регіонів України за рівнем інфраструктури

Рівень інфраструктури	Величина індексу інфраструктури	Області
Високий	3,31-3,73	Вінницька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Кіровоградська, Луганська, Сумська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька
Середній	3,74-4,15	Дніпропетровська, Запорізька, Київська Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська
Низький	4,16-4,56	Донецька, Одеська, Харківська

Таблиця 4. Табличне представлення лінії регресії залежності індексу інфраструктури та валової сільськогосподарської продукції

Групи регіонів за рівнем розвитку інфраструктури (x)	Кількість регіонів f_i	Середній рівень ВП сільського господарства \bar{y}_i	$\sum (\bar{y}_i - \bar{y})^2 f_i$
Високий рівень інфраструктури	11	7702	19419174
Середній рівень інфраструктури	7	10207,8	14828568
Низький рівень інфраструктури	3	10369,63	6267769
Разом	25	8924,204	40515511

Загальна дисперсія валової сільськогосподарської продукції регіонів України за 2013 рік (дані табл. 4) визначатиметься за формулою

$$\sigma^2_{заг} = \frac{\sum (y - \bar{y})^2}{n} = 9251918,$$

а міжгрупова

$$\delta^2 = \frac{\sum (\bar{y}_i - \bar{y})^2 f_i}{f_i} = \frac{40515511}{25} = 1620620.$$

Міжгрупова дисперсія характеризує варіацію валової сільськогосподарської продукції регіонів, яка пов'язана з варіацією рівня інфраструктури. У нашому випадку з точністю до десятих міжгрупова дисперсія становитиме 0,2:

$$\eta^2 = \frac{\delta^2}{\sigma^2} = \frac{1620620}{9251918} \approx 0,2 \text{ або } 20\%.$$

За статистичною структурою це співвідношення є часткою варіації валової продукції сільського господарства регіону, яка пов'язана з варіацією рівня інфраструктурного забезпечення. Економічний зміст кореляційного відношення характеризує те (за умови збереження попередніх факторів впливу), на скільки відсотків (η^2 , %) зміна результативної ознаки пов'язана зі зміною факторної ознаки.

Таким чином, у випадку збереження попередніх умов розвитку варіація валової сільськогосподарської продукції регіонів України на 20% залежить від рівня їх інфраструктурного забезпечення. А на інші 80% зміни (коливання) валової продукції сільського господарства регіону впливають інші фактори. Тобто саме розвиток інфраструктури агропродовольчого ринку України може стати потужним каталізатором ефективної зовнішньоекономічної діяльності України.

Розширити свою присутність та зайняти належне місце на глобальному агропродовольчому ринку Україна може за наступних умов:

- створення ефективної базової інфраструктури;
- національний контроль у сфері харчових продуктів;
- гармонізація зі світовими вимогами законодавчої та нормативно-правової бази в галузі виробництва продовольчих товарів;
- налагодження служби контролю якості й безпеки продовольчих товарів;
- участь у міжнародних організаціях, що розробляють світові стандарти;
- налагодження системи поширення та впровадження науково-технічних знань, інноваційних розробок.

На нашу думку, активізація інфраструктурної складової агропродовольчого ринку України, зокрема розвиток торговельної, логістичної, інноваційної, інформаційної, екологічної інфраструктури, можлива шляхом реалізації механізмів державно-приватного партнерства (із залученням іноземного капіталу). Це дасть поштовх для розвитку національної економіки та її інтеграції до світової системи.

Більшість розвинених країн використовують для реалізації широкомасштабних проектів механізми державно-приватного партнерства. У Великобританії концепція ДПП реалізується на практиці переважно у формі приватної фінансової ініціативи (ПФІ), механізм якої діє на підставі внутрішніх директив уряду. Органом, відповідальним за реалізацію ПФІ, залишається Міністерство фінансів

Великобританії. У рамках ПФІ з постачальниками з приватного сектору укладаються довгострокові контракти на надання послуг, які зазвичай включають забезпечення основних засобів, а отже, зобов'язання інвестиційного характеру. Держава залишається відповідальною за надання послуг. У рамках типового контракту ПФІ підрядники фінансують усі витрати з будівництва зі своїх коштів. Державні органи проводять розрахунки з підрядниками тільки після завершення будівництва об'єктів інфраструктури і повного їх оснащення. Дохід підрядників становить 10–14% від витраченої суми. До обов'язків входить також підтримання побудованих споруд у робочому стані протягом усього часу їх експлуатації (зазвичай 25 років). В останні роки від 10 до 15% соціальних витрат припадає на контракти, укладені через систему ДПП. У 2009–2010 роках значна частка таких проектів у Великобританії зосереджувалася у сфері державних медичних послуг.

Сферою застосування ДПП у Німеччині є регіональне залізничне співтовариство, автомобільні дороги, водопостачання, обробка твердих побутових відходів, утилізація стічних вод, пенітенціарна система, соціальна сфера [13, с. 74].

Необхідно зазначити, що найважливішим чинником внутрішніх соціально-економічних і політичних перетворень є глобалізаційні та інтеграційні процеси, що супроводжуються загостренням міжнародної конкуренції. Тому раціональне використання ресурсів фінансової системи та створення ефективного механізму залучення додаткових інвестиційних джерел є об'єктивною вимогою забезпечення економічного зростання як стратегічного завдання держави [14, с. 25]. За даними Світового банку щодо проектів ДПП у сфері інфраструктури [15], в Україні протягом 1992–2011 років було реалізовано 25 проектів, в які інвестовано 12 млн дол. США, з них близько 11,5 млн дол. США – у сфері телекомунікацій.

ВИСНОВКИ

У багатомірній економічній системі агропродовольчого ринку найважливіше місце посідає його інфраструктура, оскільки саме рівень її розвитку зумовлює якість, обсяги виробництва та реалізації агропродовольчої продукції. Це в свою чергу забезпечує можливість існування держави в умовах глобальних інтеграційних змін європейського і світового ринків. Якісні й кількісні показники стану розвитку агропродовольчого ринку країни визначають її стратегічне положення у глобальному економічному просторі, а рівень забезпечення продовольчої безпеки країни стає потужним інструментом досягнення переваг у рейтингу найбільш розвинутих країн світу.

Revitalization of infrastructure in the agricultural market of Ukraine, in particular, the development of trade, logistics, innovation, information, environmental infrastructure, is possible through the mechanisms of public-private partnerships (in particular with the involvement of foreign capital). This will give impetus to the development of the national economy and its integration into the world system.

Infrastructure occupies an important place in complex economic system of agricultural and food market. It is the level of its development that determines the quality, production and realization of agricultural products. That in turn provides the possibility of the existence of the state in the context of global integration of changes in European and world markets. Qualitative and quantitative indicators of the state of the country agricultural market development determine its strategic position in the global economic space. The supply level of food security of the country is an important tool for achieving advantages in the ranking of the most developed countries of the world.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абсава Л.О. Формування глобального продовольчого ринку / Л.О. Абсава // Економіка АПК. – 2009. – №5. – С. 122–127.
2. Васильєва Е.В. Формирование инфраструктуры современного агропродовольственного рынка: автореф. дисс. на соискание учен. степени докт. экон. наук:

08.00.05 «Економіка и управление народным хозяйством (Экономика, организация и управление предприятиями, отраслями и комплексами АПК и сельское хозяйство)» / Елена Васильевна Васильева. – Саратов, 2010. – 45 с.

3. Внукова Н.Н. Управление развитием рыночной инфраструктуры. – Харьков: Форт, 1998. – С. 46.

4. Ибрагимов Л.А. Инфраструктура товарного рынка. – М.: «Издательство ПРИОР», 2001. – 256 с.

5. Кузнецова А.И. Инфраструктура: Вопросы теории, методологии и прикладные аспекты современного инфраструктурного обустройства. Геоэкономический подход. Изд. 2-е. – М.: КомКнига, 2010. – 456 с.

6. Солодкий М.О. Світовий біржовий ринок: сучасний стан і тенденції розвитку / М.О. Солодкий, В.О. Яворська // Моніторинг біржового ринку № 11(18). – 2013. – С. 18-19.

7. Яценко О. М. Глобалізаційні детермінанти розвитку сировинних ринків. / О. М. Яценко // Міжнародна економічна політика – 2013. – №2 (19). – С. 66-99.

8. Aghion P. Competition, Entry and the Social Returns to Infrastructure in Transition economies / P. Aghion, M. Schankerman // Economics of Transition. – 1999. – Vol.7. – №1. – p. 79-101.

9. Levitt T. The Globalization of Markets / T. Levitt // Harvard Business Review. – 1983. – May – June.

10. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2013» / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 497 с.

11. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013. Фонд «Ефективне управління». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.

12. Регіони України за 2013 рік : стат. зб. / за ред. О.Г. Осауленка. – К.: Державна служба статистики України, 2014. – 97 с.

13. Проекти в галузі інфраструктури: партнерство державного та приватного секторів: підручник / [Захарченко П. В., Сосновський А. О., Гавриш О. М., Ушацький С. А.]; КНУБА. – К.: СПД Павленко, 2009. – 256 с.

14. Соловьев В. П. Принципы и механизмы формирования партнерств с целью решения задач инновационного развития экономики / В. П. Соловьев, О. П. Казьмина // Наука и науковедение. – 2008. – № 3. – С. 21-28.

15. Ukraine-Private Infrastructure Projects - The World Bank & PPIAF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97.

REFERENCES

1. Absava L.O. Formuvannya hlobal'noho prodovol'choho rynku [Development of global food market]. Ekonomika APK, 2009, no. 5, pp. 122-127 [in Ukrainian].

2. Vasil'eva E.V. Formirovanie infrastruktury sovremennogo agroprodovol'stvennogo rynku [Formation of the infrastructure of a modern food market]. Saratov, 2010, 45 p. [in Russian].

3. Vnukova N.N. Upravlenie razvitiem rynochnoj infrastruktury [Managing the development of market infrastructure]. Kharkiv, Fort, 1998, 46 p. [in Russian].

4. Ibragimov L.A. Infrastruktura tovarnogo rynku [The infrastructure of the commodity market]. Moscow, Izdatel'stvo PRIOR, 2001, 256 p. [in Russian].

5. Kuznetsova A.I. Infrastruktura: Voprosy teorii, metodologii i prikladnye aspekty sovremennogo infrastrukturnogo obustroystva [Infrastructure: Issues of theory, methodology and practical aspects of modern infrastructural arrangement]. Moscow, KomKniga, 2010, 456 p. [in Russian].

6. Solodkyy M.O., Yavors'ka V.O. Svitovyy birzhovyy rynek: suchasnyy stan i tendentsiyi rozvytku [World stock market: current state and development trends]. Monitorynh birzhovoho rynku, no. 11(18), 2013, pp. 18-19 [in Ukrainian].

7. Yatsenko O. M. Hlobalizatsiyni determinanty rozvytku syrovynnykh rynkiv [Globalization determinants of commodity markets development]. Mizhnarodna ekonomichna polityka, 2013, no. 2(19), pp. 66-99 [in Ukrainian].

8. Aghion P., Schankerman M. Competition, Entry and the Social Returns to Infrastructure in Transition economies. Economics of Transition, 1999, vol. 7, no. 1, pp. 79-101.

9. Levitt T. The Globalization of Markets. Harvard Business Review, 1983, May - June.

10. Osaulenko O.H. Statystychnyy zbirnyk "Ukrayina v tsyfrakh 2013" [Statistical handbook "Ukraine at a Glance 2013"]. Kyiv, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014, 497 p. [in Ukrainian].

11. Report on the competitiveness of Ukraine's regions 2013. Fund "Effective management". Available at: http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf [in Ukrainian].

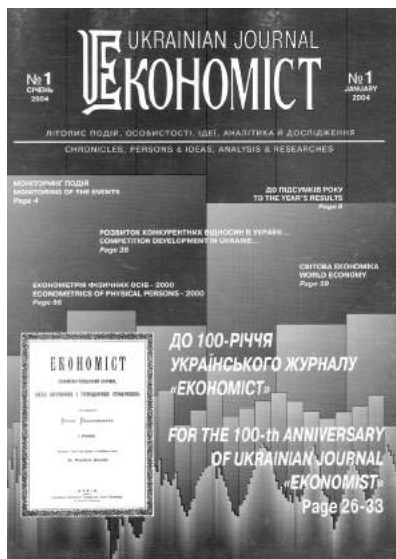
12. Osaulenko O.H. Rehiony Ukrainy za 2013 rik : stat. zb. [Regions of Ukraine for 2013: Statistical handbook.]. Kyiv, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014, 97 p. [in Ukrainian].

13. Zakharchenko P. V., Sosnovs'kyi A. O., Havrysh O. M., Ushats'kyi S. A. Proekty v haluzi infrastruktury: partnerstvo derzhavnoho ta pryvatnoho sektoriv: pidruchnyk [Infrastructure projects: partnership of public and private sectors: tutorial]. Kyiv, KNUBA, SPD Pavlenko, 2009, 256 p. [in Ukrainian].

14. Solov'ev V.P., Kaz'mina P. Principy i mehanizmy formirovaniya partnerstv s cel'ju resheniya zadach innovatsionnogo razvitiya ekonomiki [The principles and mechanisms of the formation of partnerships to meet the challenges of innovation development of economy]. Nauka i naukovedenie, 2008, no. 3, pp. 21-28 [in Russian].

15. Ukraine-Private Infrastructure Projects. The World Bank & PPIAF. Available at: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx?countryID=97.

118 років! 1897 – від ідеї журналу до сьогодні – 2015

111 років! 1904 – як щомісячний журнал – 1997 – 2015